

J-T

Redactie: Dr K. W. DAMMERMAN, Dr D. F. VAN SLOOTEN.

Vaste Medewerkers: Dr J. G. B. BEUMÉE, L. COOMANS DE RUITER, Prof. Dr H. C. DELSMAN, Prof. Dr W. M. DOCTERS VAN LEEUWEN. Dr Edw. JACOBSON, Dr S. LEEFMANS, J. C. VAN DER MEER MOHR Jr., J. OLIVIER

Adres der Redactie: Van Imhoffweg 10, Buitenzorg

§ § ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN DER N. I. N. H. V. f 8.50 § §

WAARNEMINGEN BIJ NYCTICEBUS TARDIGRADUS, DE PLOMPE LORI

In jaargang XIV van De Tropische Natuur heeft eens iets over de poekang of plompe lori vermeld gestaan in een „Korte Mededeeling” (blz. 183). Het lijkt mij daarom niet overbodig, over dit op de Groote Soenda-eilanden zoo algemeene dier nog iets meer mede te deelen, daar het in verhouding tot zijn veelvuldig voorkomen een betrekkelijk weinig bekend dier is.

Volgens VAN BALEN, „Dierenwereld van Insulinde in woord en beeld”, is de lori een brommerig, zeer bijtlustig dier, dat liefst ineengerold in een hoekje zit en niet aan menschen went; oppassers, zegt men, zouden hem niet durven aanraken, daar zij zeker geducht zouden worden gebeten. Volgens BREHM e. a. daarentegen is hij, hoewel zeer bijtlustig, gemakkelijk in gevangenschap te wennen; hoewel hij zijn verzorgers niet leert onderscheiden van andere menschen, liefkoost hij ze wel bij wijlen. Dit laatste strookt veel beter met de ervaringen, die ik opdeed tijdens mijn verblijf in Deli.

M. i. zijn de lori's, gelijk uit het volgende stellig genoegzaam blijken zal, zeer dankbare kooidieren, mits men zich voldoende met hen bezighoudt; hun klimkunsten, typische gebaren en ruzietjes zijn allervermakelijkst. Zij zijn zelfs eenigszins afhankelijk, hoewel ik geen bewijzen, hoogstens aanwijzingen, heb, dat ze mij herkenden. Volgens VAN BALEN e. a. zouden ze hun verzorgers niet kunnen herkennen, hun belangstelling zou daartoe te gering zijn; de meeste daar aangehaalde gegevens hebben slechts betrekking op ondervindingen van menschen, die niet de moeite hebben genomen de dieren lang genoeg en vooral ook gedurende den nacht te observeeren.

Ik geloof echter wel, dat de lori in het algemeen een ondankbaar object voor dierentuinen e. d. genoemd moet worden, omdat hij zich zelden afwent overdag te slapen en bovendien meestal uit schuwheid zijn snuit verbergt bij de nadering van onbekende personen. Voert men de dieren zelf iederen avond, dan worden ze zeer aanhankelijk; na den maaltijd komen ze zelfs kopjes geven en tegen U aanwrijven ongeveer zooals een kat. Pas gevangen dieren blazen tegen de omstanders en doen uitvallen als men hen een vinger toesteeckt. Deze uitvallen zijn niet zeer snel; men kan ze gewoonlijk zien aankomen en ontwijken.

Niet alle exemplaren echter zijn even prettige kooidieren. Sommige dieren wennen vrij snel, andere blijven soms maanden lang schuw. Men mag echter veilig aannemen, dat alleen onvoldoend getemde dieren bijten als ze beetgepakt worden! Dan laten ze meestal niet gauw uit eigen beweging weer los, een eigenschap, die ze o. a. met de reptielen gemeen hebben en die volkomen past bij de geheele bewegingswijze van het dier, die zeer traag is, ongeveer als bij den luiaard, maar ook zeer vasthoudend en zeker. Merkwaardig zijn in dit verband de fijn vertakte sleutelbeen- en dijbeenslagaderen, analoog met die van den luiaard. Of deze traagheid verband houdt met de nachtelijke levenswijze in een tropisch oerbosch, laat ik hier in het midden.

In ieder geval is de traagheid geen bezwaar bij het vangen van een levende prooi, zooals insekten en vogels; de geluidlooze, gelijkmatige voortbeweging stelt het dier ondanks zijn traagheid in staat zeer dicht te naderen. Slechts de laatste grijpbeweging gaat sneller: deze begint meestal langzaam en wordt allengs versneld, terwijl de allerlaatste beweging, het toetasten zelf, bepaald snel is, hoewel niet bliksemsnel, zooals wel vermeld wordt. Het naar den mond brengen van het voedsel gaat weer zéér langzaam; volgens sommige menschen lijkt het dier door deze laatste, langzame beweging zelfs wreed, hetgeen natuurlijk maar schijn is. Wij menschen zijn steeds geneigd de dierlijke handelingen van menschelijk standpunt te beschouwen; een dier kan natuurlijk niet wreed zijn, zonder zich een voorstelling te kunnen maken van het lijden van zijn prooi.

Terwijl de dieren zich met hun tanden verdedigen, vangen ze meestal hun prooi met de hand, soms met twee handen tegelijk; slechts één van mijn dieren ving wel eens haar prooi met den bek. Alvorens toe te tasten, mikken ze nauwkeurig, terwijl ze de prooi al neen-knikkend bekijken; de kop draait daarbij om de lichaams-as naar links en naar rechts, ongeveer zooals bij een hond in afwach- tende houding.

Hoewel de dieren nogal eens vechten, zullen ze bijna nooit twisten om het voedsel: wie dit het eerst pakt, kan het verder in vrede behouden en opeten. Alleen, als er één lori een bijzonder grooten sprinkhaan, b.v. een *Cyrtacanthacris nigricornis*, heeft gevangen, komen de anderen een stuk ervan halen en elk eet verder kalm zijn deel op onder zacht gebrom of gekir. Het gebeurt meermalen, dat de eerste lori hierbij zijn aandeel in den sprinkhaan geheel verliest; hij gaat dan eenvoudig weer op zoek naar voedsel en vindt niet zelden weer een grooten sprinkhaan, die onevenredig ver uit den bek van een anderen lori naar buiten steekt, om daarvan dan weer een stuk af te trekken zonder hierbij overwegende moeilijkheden te ondervinden. Waar twisten de lori's dan wel over? Dat is vaak moeilijk uit te maken, maar in de meeste gevallen zal het wel, evenals bij duiven en

zooveel andere dieren, om een vaste plaats of een vaste passage gaan, die ze een ander misgunnen. Misschien steken er soms ook wel sexueele drijfveeren achter.

Springen of zich laten vallen doen lori's nooit, wat niet wegneemt, dat zij meestal heelhuids beneden komen als zij bij ongeluk van een groote hoogte vallen. Daar ze niet springen, is een gladde, verticale wand van ± 70 cm hoogte ruim voldoende de dieren tegen te houden (volgens VAN BALEN zouden ze naar hun prooi springen; ik heb dat echter nimmer gezien). Hun klimkunst is echter verbazingwekkend. De spierkracht van handen en ledematen is dan ook naar verhouding zeer groot. Een lori, die met 2 voeten een tak omklemd houdt, is er haast niet af te trekken zonder eerst de teenen te openen. Met volkomen zekerheid en nooit missenden greep loopen zij gemakkelijk langs een smal richeltje omhoog. Aan één ledemaat kunnen ze tijden lang blijven hangen zonder vermoeidheid te toonen en zich tenslotte weer optrekken, ook al is 't het achterste lidmaat, waaraan ze hangen. Blijkt een nieuw voorwerp bij het vastpakken niet stevig genoeg te zijn opgesteld, dan gaat de lori steeds terug; hij laat nooit het voorwerp, waar hij vandaan komt, los vóór hij het volgende volkomen vertrouwt; de ledematen worden één voor één overgeplant, en mocht het dier reeds met vier pooten aan het nieuwe voorwerp hangen als dit begint te schommelen, dan gaat het zoo snel mogelijk achterwaarts terug om met dien achterpoot, die het vorige voorwerp het laatst heeft losgelaten, te trachten dit weer op te zoeken. Lukt dit niet, dan draait de lori zich om en zoekt met de voorpooten contact. Blijft het nieuwe voorwerp niet bewegen, dan zal de lori er misschien voorloopig genoeg mee nemen, maar zoodra hij de kans ertoe krijgt, op een vasteren ondergrond overgaan. Hiermede staat ook het merkwaardige feit in verband, dat wild gevangen dieren zich niet graag laten optillen, al zijn ze ook nòg zoo aan de menschen gewend geraakt. Ze trachten zich tot elken prijs vast te houden en laten zeer moeilijk los. Tilt men ze van den vlakken grond op, dan spreiden ze de pooten strak gespannen wijd uit als om bij een eventueelen val meer kans te hebben dezen te kunnen breken. Deze voorzichtigheid is wel zeer eigenaardig voor een dier, dat practisch zijn geheelen leven op boomen doorbrengt en ook heusch wel tegen een stootje kan. Volgens BREHM, VAN BALEN e.a. is hun leven zelfs bijzonder taai.

Fig. 1. Plompe lori, *Nycticebus tardigradus*.

[Foto J. C. van der Meer Mohr.

Ik laat hier nog een voorbeeld van hun voorzichtigheid volgen. Twee van mijn dieren kwamen vaak op mijn knieën of op mijn schouder klimmen, mits ik maar niet te erg bewoog. Zoodra ik echter met een van deze dieren voorzichtig ging rond lopen, zocht het zijn uitgangspunt op en trachtte het, nadat het den terugweg afgesneden vond, naar boven of naar onder te ontkomen. In het eerste geval pakte het mij bij ooren of neus om houvast te vinden en bleef krampachtig vasthouden en met zijn andere pooten zwaaien, om vaste voorwerpen uit de omgeving te bereiken. In het laatste geval waagde het meestal geen poging langs mijn lichaam, maar soms wel langs mijn

armen; hield ik die loodrecht naar beneden, dan mislukte de voorgenomen ontvluchting meestal nog, omdat het dier mijn mouw (Indische kleding) blijkbaar te slap en te onbetrouwbaar vond. Ook nu lieten de dieren zich nooit vallen of zelfs maar zakken als ze geen grond voelden, al hingen ze er b. v. maar 5 cm boven. Het gebeurde echter wel meermalen, dat de dieren langs mijn broekspijpen omhoog klommen! Over den grond lopen deden ze niet graag, maar ze konden het heel goed, even goed als over dunne takken; volgens BREHM zouden ze het echter *niet* goed kunnen.

De lori's maken 3 soorten geluiden: brommen, gillen (in BREHM's „Tierleben" „pfeiffen" genoemd) en kirren (kèkèkèkèr). Het laatste is de meest algemeene roep, met verschillende intonaties geüit al naar de stemming van het dier. Het kan b. v. vergenoegd of zelfs liefkozend klinken, zooals van moeder tot jong, maar ook waarschuwend of dreigend en gaat dan geleidelijk over in grommen. Het zg. gillen is misschien meer als voedselkreet op te vatten.

Fig. 2. Jonge lori (*Nycticebus tardigradus*), nog een zuigeling $\pm 8 - 9$ cm groot, dus ongeveer op nat. gr. afgebeeld, zich angstig vastklemmend aan een voetenkrakker, doch tevens bijna in slaap (het Foto F. J. Gorter.) is overdag).

Allerwege wordt medegedeeld, dat Javanen een bijgeloovigen afkeer van lori's hebben, waarschijnlijk wegens hun spookachtige, eenigszins menselijke verschijning en langzame bewegingen. Mijn Javaansche bedienden in Deli waren echter in het geheel niet afkeerig van deze dieren en trachtten hen ook niet, zooals gewoonlijk vermeld wordt, te vergiftigen. Gedurende anderhalf jaar werd de kamer met lori's iederen dag door mijn Javaanschen huisjongen schoongemaakt en de dieren werden zoo noodig ook door hem beetgepakt, ook nadat hij eenmaal een zeer gevoelige beet in den rechterduim had opgelopen. Een andere jongen vatte ze zelfs vrij handig bij den nek, zoodat ze niet konden bijten. Bij navraag vertelden mijn bedienden, dat dat bijgeloof alleen bij de Soendanezen en Batakkers zou bestaan(?).

Eenmaal hadden wij het geluk, een pas gevangen moeder met zeer klein jong

te krijgen. Het jong, dat snerpemde muizengeluidjes uitstootte, had een zeer nietig lichaampje t. o. v. de vrij sterke ledematen, waarmee het zich bijzonder stevig aan de dikke buikvacht van de moeder vasthield. Het werd steeds in dwarse ligging gedragen, evenals ook PORTIELJE en ABRAMSZ in het Artisboek als typisch voor halfapen vermelden.

Zeër eigenaardig was het gedrag van een ander wijfje. Dit trachtte bij de moeder in het gevele te komen door kirren en likken en bracht het eindelijk zelfs zoover, dat het geregeld het jong mocht likken, evenals het ook de moeder deed. Na 12 dagen klom het jong nog zeer slecht, maar het hield zich zeer stevig vast aan de vingers van mijn hand, als het van de moeder was afgehaald; melk van 37° C weigerde het te drinken; wel trachtte het eenmaal te bijten, ofschoon het nog geen tanden had! Het piepte onophoudelijk zeer snerpemd, terwijl we er een paar photo's van maakten (zie afbeelding). Bij de moeder teruggezet, knabbelde het direct weer mee van een pisang. Na 9 dagen pakte het jong al levende sprinkhanen beet, maar at deze toch nog niet op; tot onze groote verwondering pakten de twee oude lori's, de moeder zoowel als het andere wijfje, steeds de sprinkhanen van het jong af. Het jong dronk nog moedermelk. Ruim een maand later begon het jong levende sprinkhanen te eten, die echter nog vaak door de oude lori's werden afgepakt. Eenige dagen later ontvluchtte het jong door een reet van de kooi. Later vonden wij het diertje terug, doodgebeten door den hond! Het moest pas dood zijn, want de oogen glansden nog in de duisternis. Daar wij aanvankelijk nog een kleine hoop koesterden, dat het jong misschien nog te redden zou zijn, zetten wij het weer bij de moeder. Aandoenlijk was het nu om te zien, hoe de moeder en het andere wijfje het reeds slappe diertje heftig begonnen te likken, onder het uitstooten van teedere lokgeluidjes, hetgeen te opvallender was, daar de meeste andere zoogdieren, zooals b.v. honden en katten, doode of soms zelfs zieke jongen niet meer als jong herkennen en verwijderen. Toen het diertje stijf begon te worden en de liefkoozingen nog niet ophielden, haalden we het weer uit de kooi.

Ik heb nooit eenige aanwijzing kunnen waarnemen van een sexueele neiging of van een verschil in geaardheid tusschen de twee sexen. Liefkoozingen kwamen niet voor, behalve van de twee bovengenoemde wijfjes onderling, die elkaar, doch nooit de twee aanwezige mannetjes, vaak uitbundig likten en streelden. De twee mannetjes toonden van hun kant niet de minste poging tot toenadering tot de vier wijfjes. Misschien was de gevangenschap of het te eenzijdige voedsel (pisang, sprinkhanen, gekookte rijst) de oorzaak van dit gemis aan sexueele prikkels? Wellicht is dit een geschikt onderwerp voor een toekomstig onderzoek. G. FISCHER (Der Zool. Garten, Bd. 1, p. 36) bericht ons wel van een moederdier, dat na 2 dagen in gevangenschap te zijn geweest een jong wierp, maar dat, toen het na 5 dagen de kans kreeg, ontvluchtte zonder het jong mee te nemen. Het jong werd later door een kat opgekweekt. Verder is mij niets bekend omtrent voortplanting van lori's in gevangenschap. Andere halfapen, zooals mak'i's, schijnen zich wel in gevangenschap voort te planten. BUFFON (zie BREHM's „Tierleben") bepaalde den draagtijd van een mak-i-soort op 4 maanden. Vermoedelijk zal het later wel een op zich zelf staand geval blijken te zijn, dat mijn lori's zich bijna 1½ jaar lang niet wilden voortplanten.